

міліятів у зернівки зростає у більш пізні фази наливу зерна (молочна стиглість).

У короткостеблових рослин жита озимого «запит» колоса на асиміляти у фазі молочної стиглості зерна супроводжується значним підвищенням поглинаючої здатності CO_2 . Це викликає інтенсифікацію фотосинтезу листя і колоса, тоді, як у високорослих сортів – зростає фотосинтетична робота стебла. Вміст хлорофілу на одиницю маси пагона у рослинах короткостеблових популяцій за період вегетації вищий, ніж у високорослих зразків, що досліджувались. Це пов'язано з високими показниками вмісту хлорофілу в листі протягом вегетації ($r = 0,552 \dots 0,634$), а у не листових органах рослини (стебло, колос, остюки) – в період наливу та дозрівання зерна.

Виявлено, що короткостеблові популяції жита, сорти Альдана, Антасія порівняно з високорослими сортами Левітан й багатоквітковими популяціями, мають абсолютне домінування вкладу листя у хлорофільний фотосинтетичний потенціал пагона, вищі абсолютні величини хлорофілу в усіх ярусах листя протягом вегетації рослин до самого наливу зерна, а в колосі – в період наливу та дозрівання зерна. Цей показник перебуває у межах особливостей

генотипів та позитивно корелює з урожайністю зерна ($r = 0,90 \pm 0,17$).

У зв'язку з морфологічними змінами короткостеблових рослин жита озимого виявлені зміни моделі фотосинтезу зі «стеблової» у високорослого на «листову» у короткостеблового. Це свідчить, що модель фотосинтезу не має видового характеру, може бути різною і змінена у одного й того ж виду рослин. Передбачається, що позитивний результат щодо формування надалі високої врожайності у короткостеблових зразках жита може бути досягнуто за рахунок зростання фотосинтетичного потенціалу окремих органів, в першу чергу – збільшенні розмірів листя, особливо двох верхніх ярусів і тривалості функціонування решти, а також при збільшенні розмірів колоса з довгими остюками. Підвищення діяльності фотосинтезу листя верхніх і більш нижніх ярусів у фазі молочної стиглості зерна є сприятливою перевагою та дає сподівання на використання цього показника у практичній селекції. Особливості фотосинтетичної діяльності короткостеблового жита відкривають можливість цілеспрямовано за морфологічними ознаками добирати рослини з високим фотосинтетичним потенціалом листя й колоса, що сприяє формуванню високої продуктивності рослини.

ПЕРСПЕКТИВИ ВИРОЩУВАННЯ СОРТІВ ЧАСНИКУ В УКРАЇНІ

З.Д. Сич, С.М. Кубрак

Білоцерківський національний аграрний університет
e-mail: kubraksyweta@ukr.net

Українці споживають часник у невеликій кількості, але роздрібні ціни на нього досить високі. Його вирощують майже на по всій території але, основні площі його розміщені на присадибних ділянках населення. Останнім часом намітилася тенденція до збільшення промислових площ і активного розвитку галузі часниківництва. Основним конкурентом вважається дешевий китайський часник, а також іспанський та узбецький. Вітчизняні фермери не надто охоче вирощують цю культуру з ряду причин, основна з яких – складнощі механізації технологічних процесів.

Україна має багато місцевих сортів часнику, які беруть своє походження з незапам'ятних часів. Цей сортимент формувався на основі культиварів Кавказу, Середньої Азії, Балкан та Середземномор'я. Промислова селекція розпочалася ще 60-ті роки в Інституті овочівництва і баштанництва, а зараз продовжується у Львівському національному університеті природокористування та Уманському національному університеті садівництва. Промислових сортів небагато, а населення продовжує використовувати місцеві сорти. Серед відомих українських селекціонерів часнику були професор Лихацький В. І. і доцент Лішак Л. П., а продовжують селекціонери Сич З. Д. і Кубрак С. М. У сучасних умовах вели-

ку роль у селекцію часнику внесли народні селекціонери-фермери Захаренко І. І. і Паращенко С. В. Розрізняють такі класифікації сортів часнику: 1) екологічну (середземноморську та середньоазіатську стрілкуючих і нестрілкуючих форм), 2) господарську або економічну (стрілкуючі і нестрілкуючі сорти).

Основні сорти, що поширені в Україні відносяться до групи стрілкуючого часнику. Найбільші площі є під сортами Любаша (селекціонер-фермер Захаренко І. І.), Прометей, Софіївський (Уманський національний університет садівництва), Дюшес, Мерф'янський білий (Інститут овочівництва і баштанництва НААН), Спас, Лідер і Лідія (Львівський національний університет природокористування). Набувають поширення сорти Ірен (селекціонер-фермер Паращенко С. В.) і Айдер (Білоцерківський національний аграрний університет і Інститут часниківництва™). В Україну імпортують також нестрілкуючі сорти – це Мессідроме, Сабадроме, Месідор, Терадор, Термідор, Сабатолд та інші.

Найпопулярнішими в Україні на виробництві та серед населення є озимі стрілкуючі сорти. Для нестрілкуючих форм виникла низка проблем, а саме: існує досить багато місцевих нестрілкуючих сортів, але їхньою селекцією та насінництвом ніх-

то не займається (окрім львівського сорту Лідер). Спостерігається відсутність таких сортів, де з дрібного зубка виростала б однозубка, а не утворилися б недорозвинуті і нетоварні головки (цибулини). Щодо нестрількуючих сортів ярого часнику, то вони добре зберігаються, але головки мають діаметр менше 4 см, а урожайність у 2-3 рази менша, ніж в озимих. Поширені місцеві клони з сорту Український білий гуляйпільський. Насінництвом цього сорту зараз ніхто не займається, а населення використовує його різні клонові популяції. У цьому напрямі наукові роботи проводить Одеський державний аграрний університет (селекціонер Попова Л. М.).

Серед нестрількуючого озимого часнику поширений вітчизняний сорт Лідер. Він створений у Львівському національному університеті природокористування відомим часниківником, доцентом Лішак Лідією Петрівною. Це один із сортів української селекції, який не стрілкується. Він має невеликі головки типу як у сортів Матадор і Месідор, але дає більш ранню продукцію.

У нестрількуючих сортів є певні недоліки: вони розмножуються тільки через зубки і не формують повітряну цибулину, а коефіцієнт розмноження дуже низький. Для розмноження потрібно використовувати лише великі зубки із зовнішніх рядів головки. Всередині зубки значно менші.

Серед нестрількуючих ярих сортів часнику потрібно відмітити Український білий гуляйпільський. За комплексом господарсько цінних ознак, що його характеризують виділяють здатність до довготривалого зберігання. За проведених нами досліджень по вивченню строків зберігання було встановлено, що сорт зберігався аж до травня. І хоча урожайність у нього низька (4,5-5 т/га) населення спонтанно розмножує його клони для власного споживання і для продажу на місцевих ринках. Насінництвом цього сорту нині в Україні не займаються.

Із стрількуючих часників набув поширення сорт Любаша. За тривалістю вегетаційного періоду від-

носиться до середньостиглих. Має велику головку. Відібраний з місцевих популяцій Запорізької області (м. Молочанськ) талановитим народним селекціонером Захаренком Іваном Івановичем. Повітряні цибулини великі, що дає можливість отримувати однозубку високої якості (в 1 кг повітрянки міститься до 15 тисяч штук). Цибулини та зубок великі. У великих головках формується 6 зубків. Урожайність товарних цибулин – до 10-12 т/га. Смак – дуже гострий. Висота стрілки – 100-120 см. У суцвітті – до 120 повітряних цибулин, маса яких – до 15 г. Повітряні цибулини – світло-коричневі з рожевим відтінком. Перед сівбою потрібно сортувати на 4 фракції (до 3 мм – дрібна фракція, 1 сорт – 3–5 мм, 2 сорт – 5–7 мм, і 3 сорт – понад 7 мм). Сорт Любаша задовольняє вимоги світових ринків, де цінуються сорти, які мають цибулину з діаметром понад 4,5 см. Сорт Любаша задовольняє вимоги споживача.

На другому місці за масою головки і здатністю до формування високої урожайності виділяється сорт часнику озимого Дюшес. За вегетаційним періодом він відноситься до групи середньостиглих. Середня маса цибулини 40–70 г. Цибулина складається з 5–6 зубків. Товарна урожайність складає 8–10 т/га (потенціал до 15–18 т/га). Подібні до нього є сорти Ірен і Айдер

Третє місце за масою головки належить сорту Прометей з Уманського національного університету садівництва. Сорт середньостиглий. Період від весняного відростання (2–3 декада березня) до збирання врожаю триває 105–115 днів (початок липня). Середня маса цибулини становить 44 г. Складається цибулина з 5–7 зубків, трапляються цибулини 3–4-зубкові. Урожайність на полігоні Білоцерківського НАУ становила 9,7-11,9 т/га.

Отже, в Україні продовжують вирощуватися в основному стрількуючі озимі сорти часнику, серед яких такі як Любаша, Дюшес, Прометей займають провідне місце. Окрім них набувають поширення нові сорти Ірен та Айдер.

ВПЛИВ ЛІНІЙНИХ РОЗМІРІВ ЗЕРНІВКИ НА ФОРМУВАННЯ ПОСІВНИХ ФРАКЦІЙ НАСІННЯ СОРТІВ ПШЕНИЦІ М'ЯКОЇ ОЗИМОЇ

О.О. Скрипник, О.Ю. Леонов, З.В. Усова, К.Ю. Суворова, М.І. Байбак
 Інститут рослинництва імені В.Я. Юр'єва НААН
 e-mail: oleleo@meta.ua

Ефективність впровадження сучасних високопродуктивних сортів залежить від якості підготовки посівного матеріалу. За рахунок використання якісного насіння можна суттєво підвищити урожайність зернових. Для збільшення виробництва насіння важливо не тільки підвищення урожайності, але і збільшення виходу насіння. Показник виходу кондиційного насіння вітчизняним стандартом не нормується, але зазвичай для пшениці озимої складає 60–80 %. Основна мета сортування – ви-

далення дрібного і щуплого насіння та виділення для сівби найбільш повноцінного, крупного, важкого і вирівняного насіння з високим його виходом. Нерівноцінність насіння в насінневному матеріалі розглядається як одна із причин, що веде до зниження врожаю. Одним з критеріїв якості насіння вважається крупність, яка визначається лінійними розмірами за товщиною, довжиною і шириною. Ширина і товщина насінини сильно варіюють під впливом умов зовнішнього середовища, більш ста-